

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAAL – JA HARIDUSTEADUSKOND
SOTSIAALTÖÖ JA SOTSIAALPOLIITIKA OSAKOND

Airika Põldkivi

**LAPSE VÄÄRKOHTLEMINE LASTEKAITSETÖÖTAJATE
TÕLGENDUSES**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Phd Judit Strömpl

Juhendaja allkiri:

Tartu 2013

AUTORIDEKLARATSIOON

Olen bakalaureusetöö kirjutanud iseseisvalt. Kõigile töös kasutatud teiste autorite töödele, põhimõtteliste seisukohtadele ning muudest allikaist pärinevatele andmetele on viidatud.

Airika Põldkivi

31. mai 2013. a

SUMMARY

The aim of this bachelor's thesis "The Interpretation of the Mistreatment of a Child for Child Abuse Workers" is to provide an overview of the mistreatment of children in their families from the point of view of child welfare workers. The empirical information has been gathered from 3 child welfare workers through an half-constructed interview. The data has been analysed through the method of qualitative analysis. The theoretical part of the thesis focuses on introducing the generic terms used throughout the paper, the child welfare employees' part concerning the mistreatment of children in Estonia, and introducing former studies on this subject in Estonia. The part of the empirical analysis is based on the qualitative method, followed by a conclusive discussion. The results showed that child welfare workers define "mistreatment" regarding the child's well-being and the damage caused to it. When interpreting mistreatment, the workers focused most on the neglecting of children: naming different forms of neglect and bringing examples, the child welfare workers mentioned new forms of neglect that according to them did not exist earlier. The most attention was turned to the negative consequences caused by neglect. The workers experienced various emotions when describing abusive or neglectful parents and although at times they were understood, there existed cases where they were considered fully responsible for their actions by the child welfare workers. The main culprits named for causing child mistreatment and abuse were the society and the changes to the structure of families in general.

SISUKORD

AUTORIDEKLARATSIOON	2
SUMMARY	3
SISSEJUHATUS	6
I PEATÜKK: UURITAVA PROBLEEMI TUTVUSTUS	9
1.1 Töös kasutatavad mõisted	9
1.2 Lastekaitsetöötajate olulisus perekonnas	13
1.3 Varasemad uuringud väärkohtlemisest Eestis	14
1.4 Uurimisprobleem ja uurimisküsimused	16
II UURIMUSE METOODIKA	18
2.1 Uurimusmeetodi valik ja põhjendus	18
2.2 Andmekogumismeetod	18
2.3 Andmete analüüsimetod.....	19
2.4. Uuringus osalejate kirjeldus.....	20
III LASTEKAITSETÖÖTAJATE TÕLGENDUS LAPSE VÄÄRKOHTLEMISEST	21
3.1 Laste väärkohtlemise definitsioon	21
3.2 Lastekaitsetöötajate tõlgendus perekonnas esinevatest väärkohtlemise liikidest	22
3.3 Lastekaitsetöötajad vanemate koostöövalmidusest	25
3.4 Lastekaitsetöötajad väärkohtlemise riskifaktoritest.....	26
3.5. Lastekaitsetöötajate kogemus lapsevanemate põhjendustega lapse väärkohtlemisele .	29
3.6 Lastekaitsetöötajate süüdistuse ülekandmine ühiskonnale väärkohtlemise põhjendamiseks.....	31
3.7 Lastekaitsetöötajate tõlgendus enda tööst laste väärkohtlemisega tegelemisel	33
3.8 Lastekaitsetöötajate kogemused infoallikatest väärkohtlemise teatamisel	34
3.9 Lastekaitsetöötajate kogemused väärkohtlemise tagajärgedest lapsele	35

KOKKUVÕTTEV ARUTELU	37
KASUTATUD KIRJANDUS	40

Tänu sõnad

Käesoleva bakalaureusetöö valmimisele kaasaaitamise eest soovin tänada oma juhendajat Judit Strömpl'it, kelle asjalikud kommentaarid olid töö käigus väga olulised ja põhjalikud. Sooviksin samuti tänada motiveerivate sõnade eest. Arutelud käesoleva töö teemal olid huvitavad ja sisukad, mis avardasid väärkohtlemise mõistmist veelgi.

Samuti sooviksin tänada enda lõputöö eelkaitsmise retsensenti Kadri Soo'd, kelle põhjalikud kommentaarid minu tööle olid samuti väga vajalikud ja olulised.

Minu lugupidamine Teile!

SISSEJUHATUS

Laste väärkohtlemine on probleem, mida on alati ühiskonnas olnud, aga suhtumine sellesse on aja jooksul oluliselt muutunud. Aastasadu ja - kümneid tagasi oli lapse väärkohtlemine nähtus, millele ei pööratud oluliselt tähelepanu. Leiti, et lapse staatus olla pekstud, mahajäetud ja muud moodi väärkoheldud on õige ja normaalne. Lapse peksmist tõlgendati lapse kasvatusmeetodina, mis on loomulik osa lapsepõlvest. Tänapäeval on lastesse suhtumine muutunud oluliselt. Lapsi peetakse inimolenditeks, kes vajab kaitset ja vanemlikku hoolitsust ning ettevalmistusaga täiskasvanueluks. (Traat, 2008)

Lapse väärkohtlemisse suhtumise muutused tekkisid pärast 19. sajandit, kui hakati sotsiaalpedagoogide, sotsioloogide, kirjanike jt poolt tähelepanu pöörama laste õigustele. 20. sajandi teisel poolel jõuti lapsi kaitsvate seadusteni ja konventsioonideni. Riigid, mis olid ühinenud konventsiooniga, pidid riigis kehtivad seadused, tavad ja praktikad kooskõlastama konventsiooni sätete ja mõttega, samuti pidid põhimõtted olema kajastatud riigi õigusaktides. Eesti muutus konventsiooniga siduvaks 1991. a. (Traat, 2008)

Väärkohtlemise tõlgenduste muutumise tulemusel muutus samuti lapse väärkohtlemisega tegelemise praktika – kui varasemalt peeti lapse väärkohtlemist õigeks käitumiseks ja isegi soosivaks, siis tänapäeval pööratakse enam tähelepanu lapse kaitsmisele. Eestis sekkub riik lapse väärkohtlemisse kolmel tasemel: kohalikul tasandil, mis tegeleb lapse abistamisega ja kaitsmisega; riiklikul tasandil, mis tegeleb Eesti lapsi puudutavate otsustega ja maakondlikul tasandil, mis aitab täide viia kohaliku ja riikliku tasandi tegevust. Igal eelnimetatud lastekaitse tasandil on omad ülesanded ja rollid, mis aitavad ära hoida ja ennetada väärkohtlemist. Käesolevas töös pööran tähelepanu lastekaitse kohalikule tasandile, kus väärkohtlemisega tegelevaks võtmeisikuks on lastekaitsetöötaja.

Käesolevas töös soovin uurida lastekaitsetöötajate tõlgendusi lapse väärkohtlemisest perekonnas. Spetsialistide tõlgendus enda töökogemusest on oluline uurimisteema, kuna vastastikusel interaktsioonis luuakse tähendusi ja selle läbi ka eriala. (Linno, 2012:120)
Toetudes ajaloolisele, peegeldavale ametnike tõlgendusele fenomenile sellega tegelemise praktikad

ja reageerimist. Lastekaitsetöötajate tõlgenduse tagajärjel muutuvad väärkohtlemisega tagajärgedega tegelemise praktika ja samuti ennetamine.

Bakalaureusetöö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis kirjeldatakse uurimisprobleemi ja töö teoreetilist raamistikku. Teises peatükis on ülevaade bakalaureusetöö metoodikast ja kolmas peatükk hõlmab uurimistulemusi ja nende analüüsi.

I PEATÜKK: UURITAVA PROBLEEMI TUTVUSTUS

1.1 Töös kasutatavad mõisted

Perevägivald

Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni tõlgendusel on perevägivald igasugused füüsilise, seksuaalse ja psühholoogilise vägivalla aktid, mis leiavad aset perekonnas või koduseinte vahel või endiste või praeguste abikaasade või partnerite vahel, sõltumata sellest, kas vägivallatseja elab või on elanud ohvriga koos samas elukohas (Concil of Europe, 2011:5). Perevägivald hõlmab endast nii laste väärkohtlemist, eakate väärkohtlemist kui ka koduvägivalda (Flitcraft, 1994:4).

Koduvägivalda on iseloomustatud kui mustrit käitumisest, mis võib hõlmata endas korduvalt peksmist ja kahju tegemist, psühholoogilist kuritarvitamist, seksuaalset väärkohtlemist, progresseeruvat sotsiaalset isolatsiooni, tõrjutust ja hirmutamist. Koduvägivald on perekonnas esinev väärkohtlemise vorm abikaasade vahel. (Flitcraft, 1994:5)

Käesolevas töös pööran tähelepanu ainult ühele perevägivalla osale, milleks on lapse väärkohtlemine. Käsitlen olukordi, mis leiavad aset perekonnas või koduseinte vahel.

Ohver

Iga füüsiline isik, keda väärkoheldakse või on väärkoheldud.

Väärkohtlemine

Lapse väärkohtlemise defineerimine on keeruline, kuna määratlused väärkohtlemise ulatusest on pidevas muutumises, mille tõttu on muutuv ka väärkohtlemise definitsioon. Lisaks on lapse väärkohtlemise definitsioon tundlik kultuurilisele ja poliitilisele kontekstile, kus seda määratletakse. (Corby, 2006:79). Erinevatel kultuuridel on erinevad reeglid selle kohta, mida

peetakse aktsepteeritavaks käitumiseks vanemate poolt ja mida mitte. (National Research Council, 1993)

Mõnedes lapse väärkohtlemise definitsioonides on pööratud tähelepanu täiskasvanud inimese käitumisele ja tegudele lapse suhtes, teistes aga lapsele tekitatud kahju ulatusest ja moodustest. (World Health Organization, 1999) Osad eksperdid peavad väärkohtlemiseks olukordi, kui on lapse heaolu kahjustatud vanema poolt kogemata, teised aga loevad väärkohtlemiseks situatsiooni, mis on õigusaktis määratletud väärteona. (World Health Organization, 2002)

Barnett (Barnett, Manly, Cicchetti, 1995) defineerib lapse väärkohtlemist lähtuvalt lapsest ja temale tekitatud kahju ulatusest. Lapse väärkohtlemist ja hooletussejätmist on määratletud füüsilise või vaimse kahju tekitamisena, seksuaalse väärkohtlemisena, mittehooliva või halva kohtlemisena ükskõik millise alla 18-aastase lapse suhtes, mis võib ohustada või kahjustada lapse tervist ja heaolu ning mis on toime pandud isiku poolt, kes on vastutav lapse heaolu eest. Käesolevas töös lähtun Barnett'i esitatud definitsioonist. Lapse heaolu eest pean vastutajateks lapsevanemaid, kes elavad lapsega ühises leibkonnas.

The World Report On Violence and Health (2002) ja WHO Consultation on Child Abuse Prevention (1999) liigitavad lapse väärkohtlemist füüsiliseks, emotsionaalseks ja seksuaalseks väärkohtlemiseks ja hooletussejätmiseks. Kirjanduses on selline väärkohtlemise määratlemine enamlevinud väärkohtlemise jaotamise vorm. Soonets (1994) on nimetanud erinevalt paljudest teistest autoritest lisaks eelnimetatud liikidele lapse väärkohtlemiseks ka lapse ülikaitstust, mille puhul lapsevanem liialdab lapse kontrolli hoidmisega, lapse eest tehakse ise otsuseid ja talle kantakse vastutus, arvestamata lapse suutlikkusega. Erinevalt vaimsest väärkohtlemisest peab Soonets ülikaitstust liigiks, mille puhul lapsevanem piirab lapse otsustamisvõimet, hoiab last eemale suhetest eakaaslastega ja uutest kogemustest. Teised autorid on enamjaolt liigitanud ülikaitstuse vaimse väärkohtlemise alla, mida peetakse üldiselt sotsiaalse ja vaimse arengu piiramist. Käesolevas töös käsitlen lapse väärkohtlemise liikidena lapse füüsilist väärkohtlemist, emotsionaalset väärkohtlemist, seksuaalset väärkohtlemist ja hooletussejätmist.

Füüsiline väärkohtlemine

Füüsilise väärkohtlemise tagajärjel jäävad lapsele tavaliselt kehalised tunnused, mille tõttu on füüsiline väärkohtlemine kõige nähtavam väärkohtlemise vorm (National Exchange Club Foundation 2000, viidatud Sebald 2006:377 järgi). Füüsilist väärkohtlemist on lihtsam määratleda, mille tõttu on seda ka lihtsam defineerida, kui teisi väärkohtlemise vorme. Siiski pole füüsiline väärkohtlemise määratlus nii üldine, et saaks definitsiooni kasutada kõikides ühiskondades, kuna erinevates riikides on erinevad kultuurilised ja sotsiaalsed eripärad. (Scannapieco, Connell-Carrick, 2005:11-12)

World Health Organization (2006:10) määratleb väärkohtlemist kui tahtliku füüsilise jõu kasutamist lapse vastu, mis põhjustab, või suure tõenäosusega võib põhjustada kahju lapse tervisele, ellujäämisele, arengule või väarikusele. See hõlmab endas löömist, peksmist, raputamist, hammustamist, kägistamist, põletushaavade tekitamist, mürgitamist ja lämmatamist. Füüsiline vägivald kodus on tihti seotud lapse karistamisega.

Seksuaalne väärkohtlemine

Seksuaalse väärkohtlemise defineerimine sõltub väärkoheldud lapse vanusest, käitumisest ja suhtetüübist, kus väärkohtlemine leiab aset. Tavaliselt on igas väärkohtlemise definitsioonis määratletud lapse nõusolek või mitte. (Scannapieco, Connell-Carrick, 2005:12) Iga riik määratleb seksuaalse väärkohtlemise laste vastu ja määratleb kriminaalse ja keelatud tegevused iseseisvalt. Riikide vahel on erinevus seksuaalvahekorras olemise vanuse alampiiri määras (14a.-18a.), vanuse vahe lapse ja toimepanija vahel (tavaliselt vähemalt 5 aastat), suhte tüüp (mõned riigid arvestavad ainult tegevusi, kus on kaasatud hooldaja) ja tegevuse tüübid (mõned ei loe väärkohtlemise alla tegevusi, kus ei ole füüsilist kontakti). (Scannapieco, Connell-Carrick, 2005:12)

WorldHealthOrganization (2006) määratleb seksuaalset väärkohtlemist kui lapse kaasamist seksuaalsesse tegevusse, mida ta ei mõista täielikul määral, ei saa esitada nõusolekut tegevuseks või milleks pole laps arenguliselt valmis, või ükskõik mis muu tegevus, mis rikub seadust või sotsiaalseid tabusid ühiskonnas. Lapsed võivad olla seksuaalselt väärkoheldud

mõlema vanema poolt või teiste laste poolt, kes on tulenevalt nende vanusest või arengustaadiumist ohvrisk üle võimu, usalduse ja vastutusega. (World Health Organization, 2006:10)

Emotsionaalne väärkohtlemine ehk vaimne väärkohtlemine

Emotsionaalne väärkohtlemine on kõige keerulisem väärkohtlemise määratlemise liik, kuna siin on teguriteks lapse kasvatamise eelistused, individuaalsed ja kultuurilised erinevused ja väärkohtlemise tahtlikkuse probleem. Emotsionaalse väärkohtlemise liiga üldisel määratlemisel oleksid paljud vanemad väärkohtlemise toimepanijad, mille tulemusel ülejäänud spetsiifilised vaimse väärkohtlemise liigid jääksid tähelepanuta (Vernon 2006, viidatud Sebald 2006 järgi). Samuti on leitud, et emotsionaalne väärkohtlemine on kõige raskemini äratuntav väärkohtlemise vorm, kuna see võib esineda nii iseseisvalt kui ka koos teiste väärkohtlemise vormidega. (Soonets 1997) On isegi leitud, et igas väärkohtlemise juhtumis on alati ka osa emotsionaalset väärkohtlemist. (Hurt, Germain ja Brassard 1987, viidatud Soo ja Soo 2002 kaudu).

Vaimset väärkohtlemist on defineeritud kui väärkohtlemist, mis hõlmab nii üksikjuhtumeid, kui ka tegevuse mustreid, millega kahjustatakse lapse arengutaset ja toetavat keskkonda vanema või hooldaja poolt. Selles kategoorias on kõrge tõenäosus kahjustada lapse füüsilist või vaimset tervist, või füüsilist, vaimset, moraalselt ja sotsiaalset arengut. Väärkohtlemise liigid võivad olla liikumise piiramine, süüdistamine, ähvardamine, hirmutamine, kriitilisus, naeruväärustamine ja teised mitte-füüsilised vormid lapse eiramise ja vaenuliku kohtlemisega. (World Health Organization, 2006:10)

Hooletussejätmine

Hooletussejätmise määratlemine ja defineerimine on keeruline, kuna selle liigi situatsioone on raske määratleda. Ei ole paika pandud kindlaid õigusakte selle kohta, mis tegevus on hooletussejätmine. (Hildyard ja Wolfe, 2002, viidatud English jt 2005 järgi)

Hooletussejätmine hõlmab nii üksikjuhtumeid, kui ka tegevuse mustreid, kus üks lapsevanematest või keegi teine perekonnaliige ei taga lapse arengutaset ja heaolu lapse

üle. Hooletussejätmist toimub järgnevates valdkondades: tervishoid, haridus, emotsionaalne areng, toitumine, peavari ja ohutud elutingimused. Hooletussejätjad ei pea olema tingimata vaeses, nad võivad olla hea heal majanduslikult järjel. (World Health Organization, 2006:10)

Lapse hooletussejätmise ja väärkohtlemise esinemissageduse uuringus (CAN, viidatud Sebald 2006 järgi) jaotatakse hooletussejätmine psühholoogiliseks, füüsiliseks ja hariduslikuks hooletussejätmiseks. Dubowitz, Pitts ja Black (2004) liigitavad aga hooletussejätmise psühholoogiliseks, füüsiliseks ja keskkondlikuks hooletussejätmiseks. Kategooriad ei ole tihti loodud teoreetiliselt või tuletatud empiiriliseks, aga vastavad siiski osaliselt asutuse (defineerija) praktika ja dokumentatsiooniga (Jonson-Reid, Drake, Zhou, 2013).

Hooletussejätmise alaliike iseloomustatakse kirjanduses järgnevalt:

Psühholoogilist hooletussejätmist iseloomustab vähene vanemlik soojus, hoolitsus, toetus ja julgustus, koos piiratud võimalusega areneda. (Erickson ja Egelandile 2002, viidatud Dubowitz, Pitts ja Black 2004 järgi).

Füüsiliste vajaduse hooletussejätmist iseloomustab põhiliste füüsiliste vajaduse rahuldamata jätmise, kaasaarvatud ohutus, puhtus, piisavalt peavarju, toitu, tervishoidu ja riietumist. (Dubowitz, Pittz ja Black, 2004: 344)

Hariduslik hooletussejätmist iseloomustab haridusvõimaluste puudumine, piiramine. (Dubowitz, Pittz ja Black, 2004: 344)

Keskkonna turvalisuse hooletussejätmise liigile pööratakse vähem tähelepanu kui psühholoogilisele ja füüsiliste vajaduste hooletussejätmise liikidele. Seda liiki iseloomustab vähene keskkonnaohutus, elamine keskkonnas, kus on palju kuritegevust, tsiviliseerituse puudumine, ja vähesed ressursid lastele ja peredele. (Natural Research Council 2003, viidatu Dubowitz, Pitts ja Black 2004 järgi) Keskkonna turvalisuse tüüpi ei ole tavaliselt liigitatud hooletussejätmise alla. Rohkem on tähelepanu pööratud perekonnas ja kodus toimuvale. (Graysone 2001, viidatu Dubowitz, Pitts ja Black 2004 järgi)

1.2 Lastekaitsetöötajate olulisus perekonnas

Eesti riigis on lastekaitse korraldatud kolmel tasandil: kohalikul, maakondlikul ja riiklikul tasandil. (Eesti vabariiki lastekaitseseadus, 1992). Lastkaitsetöötaja on kohaliku tasandi töötaja, kes on võtmeisikuks laste kaitsmiseks ja abistamiseks. (Lasteombudsman, 2012)

Lastekaitsetöötaja peamisteks tööülesanneteks on laste ja perede nõustamine, informeerimine, probleemide lahendamise koordineerimine, toetuste, teenuste ning muu abi seostamine lapse õiguste ja heaolu tagamiseks. Lastekaitsetöö kohalikus omavalitsuses hõlmab laste ja perede informeerimist, erivajadustega laste ja perede andmekogu pidamist, laste õiguste ja huvide esindamist, asendushoolduse korraldamist ja järelvalvet selle üle, lastele ja peredele teenuste korraldamist, koostööd ametiasutustega, organisatsioonidega, lastehoolekande ennetavate tegevuste korraldamist ja planeerimist ning statistikat ja aruandlust. (Korp, Rääk, 2004)

Lastekaitstes on erinevad mudelid:

a.) Väärkohtlemise ennetamise mudel (childwelfare) – spetsialistid ennetavad väärkohtlemist. Nad tegelevad aktiivselt pereelu heaoluga, pere toetamisega, perele soodsate tingimuste loomisega. Soovitakse, et perekond tuleks toime enda lapse kasvatamisega.

b.) Väärkohtlemise tagajärgedega tegelemise mudel (childprotection) – spetsialistid tegelevad peamiselt väärkohtlemise tagajärgedega, kaitstakse last perekonnas. Sellise süsteemi kaudu võib tõlgendada, et vanemad on ohtlikud perekonnale (Gilber, Parton, Skivenes, 2011)

1.3 Varasemad uuringud väärkohtlemisest Eestis

Laste väärkohtlemist perekonnas on Eestis uuritud peamiselt lähtuvalt ohvrite kogemustest ja hoiakutest (Soo ja Soo 2002; Strömpl, Selg jt 2005) ning lähtuvalt spetsialistide kogemusest (Linno, Soo, Strömpl, 2011). Väärkohtlemise tõlgenduste uurimisel lähtuvalt spetsialistidest on pööratud tähelepanu ametnikele, kes on töös seotud lapse väärkohtlemisega tegelemisega. Soovitakse teada, kuidas spetsialistid tõlgendavad lapse väärkohtlemist, kuidas nad interpreteerivad seda ja millised on nende moodused probleemide lahendamisele.

Lastekaitsetöötajad on pööranud uuringutes väärkohtlemise määratlemisel tähelepanu erinevatele väärkohtlemise liikidele. Linno, Soo ja Strömpli (2011) uuringus „Perevägivalla levikut soodustavad riskid ja perevägivalla ulatus praktikute hinnangul” keskenduti üldiselt perevägivallale ja praktikute kokkupuutumisele sellega. Perevägivalla definitsiooni liikidena mõeldi uuringus paarisuhtevägivalda, laste väärkohtlemist, õdede-vendade omavahelist kiusamist, laste vägivalda eaka vanema või samas leibkonnas elavad puudega sugulase vastu jne. Tulemustena leiti, et lastekaitse spetsialistid puutuvad kõige rohkem kokku oma töös vanema ja lapse vahelise vägivallaga.

Peaaegu kõik uuringus osalenud lastekaitsetöötajaid olid viimase 12 kuu jooksul puutunud kokku lapse väimse ja füüsilise väärkohtlemisega, kuigi lapse söimamise ja alandamise juhtumitega puututakse töös kokku sagedamini kui lapse löömisega. Soo, Ilvese ja Strömpli (2009) uuringus keskenduti täpsemalt ainult lapse väärkohtlemisele. Leiti, et laste väärkohtlemist defineerivad erinevates ametkondades töötavad spetsialistid üsnagi sarnaselt. Väärkohtlemiseks peeti lapse seksuaalset ära kasutamist, väimse ja füüsilise valu tekitamist. Erinevused laste väärkohtlemise määratlemisel ilmnisid siis, kui defineerimise kõrvale tuli näiteid tuua praktikast. Näiteks lastekaitsetöötajad ja õigussfääri kuuluvad ametnikud keskendusid erinevalt Linno, Soo ja Strömpli (2011) uuringutulemustele eelkõige füüsilisele ja seksuaalsele väärkohtlemisele, kuna need teod on kriminaalkorras karistatavad. Lastekaitsetöötajad mainisid väärkohtlemise all veel lapse hooletussejätmist kui tõsist probleemi, millega nad tihti kokku puutuvad.

Raamatus „Narratiivne lähenemine sotsiaaltöö uurimuses.“ uuriti spetsialistide vaadet probleemile, kui ka toimimisviise, millega nad reageerivad laste väärkohtlemise /perevägivalla /lastevahelise vägivalla juhtumitele, püüdes neile lahendust leida. (Strömpl, Selg, Linno, 2012:257) Vastupidiselt Soo, Ilvese ja Strömpli (2009) uuringutulemustele, leiti, et ametnike tõlgendused on erialaspetsiifilised: eri professionaalide esindajad käsitlevad väärkohtlemise ja vägivalla teemat oma eriala iseärasusest lähtuvalt. Uuringus järeldati, et spetsialist näeb ja hindab fenomeni läbi oma erialaste prillide.

Samast uuringust leiti, et lastekaitsetöötajate jaoks oli emarolli mõistmine keskse tähendusega. Heaks emaks peeti inimest, kes on koostööaldis ning sotsiaaltöötaja poolt sõnastatud probleemide ja süüks pandavate tegude tunnustaja. Isadele andestatakse

vägivallapurskeid, kui nad jutustavad spetsialistile, kui väga nad hoolivad lapsest ja seletavad vägivalla põhjendusena lapse halba käitumist. Lapsevanemad, eelkõige emade hindamise alused olid formaalsed näitajad: haridus, tööhõive, majapidamise korrashoidmine, lapse kooliasjade eest hoolitsemine. Kui need tingimused on täidetud, peetakse lapsevanemad heaks vanemaks, kelle väärkohtlemise tegu on üksik juhtum. Korralikuks vanemaks peetakse inimest, kes hoolitseb lapse koolihinnete pärast.

Linno, Soo ja Strömpli (2011) uuringus nimetasid ametnikud vägivalla riskiteguriteks kõige enam perekonnas sõltuvusainete tarvitamist, perekonnas on keegi kriminaalkorras karistatud või kinnipidamisasutuses viibinud, pereliikme autoritaarsust ja kontrollivat käitumist teiste pereliikmete suhtes, töötust ja vaesust, vägivaldsust perekonnas olevate loomade vastu. Lähtuvalt ametite löikes peavad sotsiaal-ja lastekaitsetöötajad pere vaesust ja tööga mittehõivatust kõige sagedamini väärkohtlemise riskiteguriks, lastega seotud tegureid aga ainult lastekaitsetöötajad.

Käesolevas uurimuses soovin uurida lastekaitsetöötajate tõlgendusi lapse väärkohtlemisele. Soovin teada, kuidas lastekaitsetöötajad defineerivad lapse väärkohtlemist, kuidas iseloomustavad lastekaitsetöötajad väärkohtlejast vanemaid. Uuringutes on lastekaitsetöötajad andnud väärkohtlemise määratlustele erinevad tõlgendusi, selle tõttu on põnev uurida käesoleva uuringus osalejate tõlgendusi ja nende nägemust väärkohtlemist.

1.4 Uurimisprobleem ja uurimisküsimused

Käesoleva töö uurimisprobleemiks on lastekaitsetöötajate tõlgendused lapse väärkohtlemisest perekonnas. Lastekaitsetöötajate tõlgendused fenomenist on oluline uurimisteema, kuna läbi tõlgenduste loovad lastekaitsetöötajad ka väärkohtlemisega tegelemise praktikad – nii väärkohtlemise tagajärgedega tegelemisel kui ka väärkohtlemise ennetamisel.

Bakalaureusetöö eesmärgiks on anda ülevaade lastekaitsetöötajate tõlgendustest laste väärkohtlemisest perekonnas.

Uurimisküsimused:

1. Kuidas tõlgendavad lastekaitsetöötajad lapse väärkohtlemist perekonnas?
2. Kuidas iseloomustavad lastekaitsetöötajad väärkohtlejast vanemaid?
3. Kuidas kirjeldavad lastekaitsetöötajad oma tööd väärkohtlemise juhtumitega?

II UURIMUSE METOODIKA

2.1 Uurimusmeetodi valik ja põhjendus

Käesolev bakalaureusetöö põhineb kvalitatiivsel uurimisviisil. Kvalitatiivne uurimismeetod on loomult tervikut haarav uurimisviis, mille kaudu uurija püüab edastada inimeste kogemusi, tõekspidamisi või suhteid kultuurisüsteemides kogu oma komplitseerituses nende igapäevases kontekstist. (Laherand 2008).

Flick (2006, viidatud Laherand 2008 järgi) leiab, et inimesed käituvad teatud nähtuse suhtes vastavalt tähendustele, mis nad neile nähtustele omistavad. Sotsiaalne reaalsus toimib läbi inimese ja selle, kuidas ta enda ümber toimuvat seletab, tõlgendab, ning on seeläbi tihedalt seotud inimese (indiviidi) kogemustega ja teadmistega. Enda ümber toimuvat seletades ja tõlgendades, tekkivad indiviidis interpretatsioonid, mis on omakorda seotud teiste inimeste interpretatsioonidega - kõik see kokku on aluseks sotsiaalse reaalsuse muutumisele. (Strömpl, Selg, 2002)

Käesolevas töös soovisin uurida lastekaitsetöötajaid ja nende tõlgendusi väärkohtlemisele. Soovin mõista tähendusi, mida lastekaitsetöötajad omistavad väärkohtlemisele. Kvalitatiivne uurimisviis on sobiv, kuna uurimuse eesmärgiks on uurimuses osalejate maailma mõistmine ja nende tõlgenduste tõlgendamine. Soovisin mõista lastekaitsetöötajate töö praktikat ja selle käigus tekkinud arusaamu sügavamalt.

Uuringu tulemusena selgub, kuidas uuringus osalejad tõlgendavad väärkohtlemist ja kuidas nad määratlevad väärkohtlemist, samuti selgub lastekaitsetöötajate tõlgendus väärkohtlejast vanematele.

2.2 Andmekogumismeetod

Kvalitatiivses uurimuses kogutakse andmeid tavaliselt kas vaatluse, intervjuu või sõnalise suhtlemise kaudu ning keskendutakse tähendustele ja tõlgendustele, mida uuringus osalejad väljendavad. (HealthLinks, viidatud Laherand 2008 järgi). Lastekaitsetöötajate tõlgendusi perekonnas esineva väärkohtlemise uurimiseks kasutasin kvalitatiivset poolstruktureeritud

intervjuud, mis võimaldas uuringus osalejatel rääkida neile olulistest mõtetest seoses laste väärkohtlemisega. Kvalitatiivne intervjuerimine lähtub arusaamast, et erinevad inimesed omistavad erinevatele nähtustele erinevaid omadusi (qualities) või tähendusi. Kvalitatiivse intervjuerimise mõte on välja selgitada neid omadusi ja nende omaduste omavahelisi seoseid. (Gubrium, Holstein 2002) Poolstruktureeritud intervjuu pakub avatu uurimuse moodust, mis võib anda mitmekülgset materjali ning samuti võib uurimuse ulatusala laieneda intervjuu materjali põhjal. (Crouch, McKenzie, 2006: 486-487)

Intervjuu lastekaitsetöötajatega viisin läbi 3. märtsil 2013.a Jõgevamaal, 22. aprillil 2013. a ja 3. mail 2013. a Tartumaal. Kokku toimus 3 intervjuud, mille kestvused olid keskmiselt 45 minutit. Uuringus osalejad olid teadlikud intervjuu salvestamisest diktofoniga.

Intervjuu läbiviimiseks valmistasin ette 13 küsimust (Lisa 1). Küsimuste sõnastus ja järjekord varieerusid olenevalt intervjuu käigust ja räägitud teemadest. Kvalitatiivne poolstruktureeritud intervjuu võimaldas osalejatel rääkida laste väärkohtlemisest laiemalt, kui olid küsimused püstitatud. Esimese intervjuu käigus rääkis lastekaitsetöötaja teemadest, millele ei osanud intervjuude ettevalmistamise etapil tähelepanu pöörata, lisasin küsimused nende teemade kohta ka järgnevasse intervjuudesse.

Intervjuude ajal kasutasin aktiivset kuulamist – ümbersõnastamist, peegeldamist jne. Uurimus osalejate kaldumisel teemast kõrvale ei katkestanud ma neid, vaid lasin jutu lõpetada ja suunasin küsimustega teema juurde tagasi.

2.3 Andmete analüüsimetod

Andmete kogumisel salvestasin kõik intervjuud diktofoniga, mida hiljem transkribeerisin. Transkriptsiooni kodeerisin ja analüüsisin. Analüüsimetodina kasutasin andmete avatud kodeerimist ja temaatilist analüüsi. (Laherand, 2008:285). Temaatiline analüüs on induktiivne: andmete liigitamise aluseks võetavad kategooriad leitakse andmete endist, neid ei määratleta eelnevalt. Tänu sellele uudishimulikule häälestusele leitakse andmetest ootamatud teemasid, ideid ja seoseid.(Ezzy, 2002)

Käesoleva uurimuse intervjuude analüüsimisel selgus nii ootuspärast kui ka täiesti uut informatsiooni. Andmete analüüsimisel oli vajalik endale teadvustada ja eristada minu enda eelnevaid teadmisi väärkohtlemise kohta ning respondentide poolt esitatud interpreteeringuid.

2.4. Uuringus osalejate kirjeldus

Uuringus osalejad on hetkel lastekaitsetöötajana töötavad isikud. Lastekaitse spetsialistide tööstaž varieerus 2 aastast kuni 20 aastani.

Oma uurimisküsimustele vastuse leidmiseks sai valikukriteeriumiks see, et nad töötavad lastekaitse spetsialistidena. Linno, Soo ja Strömpli (2011:33) uurimuses tuli välja, et lastekaitsetöötajad puutuvad kõige rohkem kokku laste ja vanema vahelise vägivallega. Lastekaitsetöötajad loovad läbi töökogemuse väärkohtlemisele tähendusi, mis avaldub nende tööpraktikas. Leian, et on oluline uurida lastekaitsetöötajate tõlgendusi lapse väärkohtlemisest perekonnas, sest läbi nende kogemuste loovad nad reaalsust väärkohtlemise ennetamise ja tagajärgedega tegelemisel.

Muid kriteeriumeid lastekaitse spetsialistidele ei pidanud ma lähtudes töö eesmärgist vajalikuks. Konfidentsiaalsuspõhimõtet arvestades ei ole siinkohal mainitud ka ametnike nimesid.

III LASTEKAITSETÖÖTAJATE TÕLGENDUS LAPSE VÄÄRKOHTLEMISEST

Käesolevas peatükis käsitlen empiiriliste andmete analüüsi tulemusi. Andmete kodeerimise käigus ilmsid järgmised olulised kategooriad ja teemad: lastekaitsetöötajate väärkohtlemise tõlgendus, lastekaitsetöötajate iseloomustus väärkohtlejast vanematele, lastekaitsetöötajate tõlgendus väärkohtlemise põhjendustele, lastekaitsetöötajate tõlgendus enda tööle lapse väärkohtlemisega tegelemisel, lastekaitsetöötajate tõlgendus väärkohtlemise teatamise infoallikatele, lastekaitsetöötajate tõlgendus väärkohtlemise tagajärgedest lapsele.

3.1 Laste väärkohtlemise definitsioon

Lastekaitsetöötajad alustasid väärkohtlemise defineerimist selle probleemi üldise määratlemisega. Lastekaitsetöötajad defineerisid lapse väärkohtlemist kui lapse heaolu kahjustamisena. Lapse heaolu kvaliteeti võrdsustati lapse eest hoolitsemisega ja armastamisega. Lastekaitsetöötajad rääkisid väärkohtlemise üldisel määratlemisel esimesena lapsest ja temaga toimuvatest muutustest.

„Absoluutselt kõik see, arvan mina, mis puudutab lapse heaolu, et kui see laps ei ole hoitud hoolitsetud ja armastatud, et siis, siis on see juba laps väärkoheldud.“

Pärast väärkohtlemise üldist määratlemist defineerisid lastekaitsetöötajad väärkohtlemist läbi väärkohtlemise liikide. Läbi selle tuli ilmsiks lastekaitsetöötajate konkreetsem tõlgendus väärkohtlemise situatsioonist. Lastekaitsetöötajad nimetasid lapse väärkohtlemise liikidena lapse füüsilist väärkohtlemist, vaimset väärkohtlemist, seksuaalset väärkohtlemist ja hooletussejätmist. Enim pöörasid lastekaitsetöötajad väärkohtlemise määratlemisel tähelepanu lapse hooletussejätmisele.

„...ma leian, et väärkohtlemine on ka see, kui see laps on jäetud hooletusse, ei ole olemas neid elementaarsed a'la kodus pesemistingimusi, ta käib räpaselt riides, noh kõik see, et vanem on jätnud lapse lihtsalt hooletusse, ta isegi ei huvitu lapse koolitöödest.“

Lastekaitsetöötajad leidsid, et lapse hooletussejätmist ei tõlgendata tavateadmises tihti kui väärkohtlemisena, ometi puutuvad praktikud enda töös hooletussejätmisega kõige rohkem kokku. Sõltumata sellest, et lastekaitsetöötajate töökogemusel on lapse väärkohtlemine enamlevinud liike, ei väida ametnikud kindlalt, et sellel on ka kõige suuremad tagajärjed lapsele. Lastekaitsetöötajad väljendavad lapse väärkohtlemise tagajärgi vastakate emotsioonidega – kord väljendavad nad hooletussejätmist kui kergeima väärkohtlemise liigina, samas aga käsitlevad väärkohtlemise töökogemusest rääkides tagajärgedena kõige rohkem hooletussejätmisest põhjustatud kahjustusi.

3.2 Lastekaitsetöötajate tõlgendus perekonnas esinevatest väärkohtlemise liikidest

Lastekaitsetöötajad nimetasid lapse väärkohtlemise liikidena lähtuvalt töökogemusest vaimset väärkohtlemist, füüsilist väärkohtlemist, emotsionaalset väärkohtlemist ja hooletussejätmist. Nagu eelnevalt on nimetatud, pöörasid lastekaitsetöötajad kõige rohkem tähelepanu intervjuudes lapse hooletussejätmisele. Nad leiavad, et see on kõige levinum väärkohtlemise liik ja sellega puutuvad nad ka kõige sagedamini kokku.

„Igapäevatoos kohtame just pigem seda hooletussejätmist ja seda lapse probleemide lahendamata jätmist, sellega tuleb meil jah kõige rohkem tegeleda igapäevatoos.“

Lastekaitsetöötajad leidsid, et kõige enamlevinud hooletussejätmise liik on puudega lapse erivajaduste hooletussejätmine. Lastekaitsetöötajate töökogemusel lapsevanemad ei aita enda järglasi toetavate teenustega, mis parandaksid tema heaolu. Ametnikud leidsid, et põhjuseks võib olla lapsevanemate raskus lapse erivajaduste tunnistamisel – lapsevanem ei soovi oma last n.ö sildistada. Lastekaitsetöötajate tõlgendusel lapsevanemad keelduvad tema lapsele pakutavatest abistamise võimalustest. Lastekaitsetöötajad väljendasid pettumust selles, et lapsevanemad keelduvad abist, mida erinevad asutused perekonnale järjepidevalt pakuvad.

„...mina tookski välja selle puudega lapse ja lapse erivajadused, et lapsevanemad ei tunnista oma lapse erivajadusi, ega soovi oma last nende toetavate teenustega aidata.“

Lastekaitsetöötajate tõlgendusel on samuti üks levinuid hooletussejätmise liike lapse hariduslik hooletussejätmine. Lapsel on õigus õpikeskkonnale, kus oma võimeid võimalikult hästi arendada ning ennast ette valmistada iseseisvaks ja vastutustundlikuks eluks, mis

tähendab hakkamasaamist sotsiaalsete suhete, kodanikuks olemise, rahaasjade, poliitika ja seksuaaleluga. (Lasteombudsman, 2012) Lapsevanemal on kohustus luua lapsele kodus õppimiseks soodsad tingimused. Ta on kohustatud koolile teatama lapse koolist puudumisest ja puudumise põhjustest. Sealjuures on kool kohustatud teatama vanemale, kui laps koolist puudus. (Lasteombudsman, 2012)

Lastekaitsetöötajad leiavad, et neid vanemaid on palju, kes ei hooli oma lapse haridusest. Lastekaitsetöötajad tõlgendasid hariduslikku hooletussejätmist kui hoolimatust lapse probleemide vastu koolis ja ükskõiksusena tema haridustee vastu.

„Laps ei käi koolis, nad puuduvad põhjendamatult palju ja lapsevanem ei tegele sellega nii et tagada lapse korrapärane kooliskäimine, üks variant on selline, kus nad annavad kergelt puudumiseks põhjendusi, kas need siis kodused põhjused, kas on need siis haigused, et lihtsalt katta lapse puudumine ära, et oleks kool rahul ja ei tülitatakse lapsevanemat enam.”

Lastekaitsetöötajate tõlgendusel on lapsele koolist puudumiste põhjenduste kirjutamine üks väärkohtlemise osa, kus jäetakse hooletusse lapse haridustee – nad tegelevad reaalse probleemi varjamisega. Lastekaitsetöötajate hinnangul lapsevanemad ei näe, mida nad teevad valesti. Nende kogemusel hakkavad lapsevanemad väärkohtlemise raskusest aru saama siis, kui laps on jõudnud alaealiste komisjoni koolikohustuse mittetäitmise tõttu. Lastekaitsetöötajate hinnangul soovivad lapsevanemad kanda vanemliku vastutuse lapsele, kui annavad koolist kergekäeliselt põhjendusi ja ei kehtesta reegleid koolikohustuse täitmise osas.

Uue ajastu väärkohtlemise liigina nimetasid lastekaitsetöötajad olukorda, kus isad ei maksa enda lapsele elatisraha, kui nad on kolinud enda perekonnast eemale. Isad on usaldanud emade suhtes, mille tõttu ei soovi nad maksta lapse elatusraha nende kätte. Lastekaitsetöötajate tõlgendusel on isade usaldamatus emade vastu põhjendamatult. Ametnike arvamusel peaksid isad täitma enda kohustust, olenemata nende usaldamatusest selle suhtes, mille peale lapsele mõeldud raha kulub.

„...reeglina hästi palju puutume me küll just sellega kokku, nendes vaidlustes, et isa ütleb, et ma ei maksa selle naise kätte lapse kohta elatist, sest et ma ei tea kuhu see raha läheb ja teda

ei pane isegi mõtlema see, kui me ütleme, et see läheb ju lapse heaks, laps vajab süüa, laps vajab korterit, kus elada, korter vajab ülalpidamist, et noh need on kõik selleks kulutusteks.“

Lisaks eelnimetatud hooletussejätamise liikidele, on lastekaitsetöötajatel töökogemusi olukordadega, kus lapsevanemad lahkuvad tööle välisriiki ja jätavad samal ajal enda järglased kodumaale kasvama. Lastekaitsetöötajate arvamusel jäävad lapsed kasvama tavaliselt kas täisealiste laste juurde või sugulaste hooldada. Lastekaitsetöötajate hinnangul on see „uue ajastu“ väärkohtlemise liik, millega nad puutuvad järjest rohkem kokku. Lastekaitsetöötajate näite põhjal tuleb välja, et lastekaitsetöötajate kogemusel lähevad lapsevanemad välismaale tööle peamiselt majanduslike raskuste tõttu.

„Seda nagu aastakümneid tagasi ei olnud. Inimesed ei läinud Soome tööle, ei jätnud oma väikeseid lapsi siia naabrite valvata, et seda kindlasti on tulnud.“

Samuti tõlgendasid lastekaitsetöötajad uue hooletussejätamise liigina juhtumeid, kus väikesed lapsed jäetakse koju valvama teise noorema õe-venna poolt, kes pole võimelised vastutama lapse turvalisuse eest kui lapsevanem käib ise öösiti tööl. Lastekaitsetöötajate hinnangul oleks probleemi ulatus väiksem, kui seaduses oleks määratletud vanus, alates millest võib laps hoida teist väiksemat last.

„...mul on olnud juhtumeid, kus ema jätab oma 7-aastase valvama oma 3-aastast last ja käis öösiti tööl.“

Lastekaitsetöötajad ei käsitlenud enda töökogemustest rääkides oluliselt füüsilist ja seksuaalset väärkohtlemise näiteid, küll aga pöörasid lastekaitsetöötajad olulist tähelepanu füüsilise ja seksuaalse väärkohtlemise mõjudest lapsele. Ametnikud tõlgendavad, sarnaselt Linno, Soo ja Strömpli (2011) uuringu tulemustele, rääkides seksuaalsest väärkohtlemisest koos füüsilise ja vaimse väärkohtlemisega, seksuaalset väärkohtlemist ühe kõige raskema väärkohtlemise vormina.

„Võibolla kõige ,..., rängem nendest on seksulaane väärkohtlemine, aga õnneks kohtame seda kõige vähem ja kõige harvem.“

Strömpli, Selja ja Linno (2012) uuringus leiti, et lastekaitsetöötajad reageerivad isapoolse lapse seksuaalse väärkohtlemise kahtlusele üldiselt väga ettevaatlikult. Lastekaitsetöötajad

väljendasid hirmu teha vigu, otsustada liiga rutakalt ilma pädevate tõenditeta ning lükates sekkumist edasi, kartes täiskasvanuid alusetult süüdistada.

Lastekaitsetöötajad leiavad, et füüsilist väärkohtlemist on võrreldes varasema ajaga rohkem. Nad leiavad, et põhjenduseks võib olla väärkohtlemise tõlgenduste muutus ühiskonnas. Lastekaitsetöötajad leiavad, et varasemalt ei olnud ühekordne löömine väärkohtlemine ja samuti mitte sinika tekitamine.

„...võibolla on hakatud seda rohkem märkama, füüsilist väärkohtlemist, sellega rohkem tegeldakse, kuna ikkagi tõlgendus füüsilise väärkohtlemise osas on muutunud, kas ühekordne löömine, või sinika tekitamine lapsele, valu tekitamine, on füüsiline väärkohtlemine, siis lihtsalt noh, selliseid menetletavaid juhtumeid on kindlasti rohkem, kui varem.”

Selg (2012:62) on öelnud, et sotsiaaltöö üks püsivamaid jooni on muutlikkus. Sotsiaaltöö on sotsiaalne toode, mida olude muutudes taas uutmoodi mõtestatakse. Praeguse aja väärkohtlemist tõlgendatakse teisiti, kui seda tegid inimesed aastakümneid tagasi. Lastekaitsetöötajad viitavad enda töökogemusele põhinedes samuti sellele, et ühiskonnas on väärkohtlemise tõlgendused muutuvad. Lastekaitsetöötajad toovad näite sellest, kuidas praegusel hetkel on karistusseadustikus määratletud füüsilise väärkohtlemise karistused. Varasemalt seda nii ei olnud. See on lastekaitsetöötajate hinnangul põhjuseks, miks füüsiline väärkohtlemise menetlevate juhtumite arv on kasvanud.

„Kui on ikkagi tegemist, kehalise väärkohtlemisega, mis vastab karistusseadustiku 121 paragrahvile, ma spikerdan siit, jah see on kehaline väärkohtlemine. Kui on ikkagi sellest löögist jäänud järele jäljed, mida saab fikseerida, tuvastada siis politsei seda menetleb vastava paragrahvi alusel“

3.3 Lastekaitsetöötajad vanemate koostöövalmidusest

Lastekaitsetöötajad iseloomustasid lapsevanemaid, kes väärkohtlevad enda lapsi, vastakate emotsioonidega. Lastekaitsetöötajad kirjeldused väärkohtlejast olid üks hetk kaasatundlikud ja mõistvad, teinekord aga oli kirjeldustes tunda pahameelt ja viha. See sõltus vastavalt kirjelduse all olevast teemast.

Lähtuvalt vanemate koostöövalmidusest, jagasid lastekaitsetöötajad vanemad kolme gruppi:

1. Vanemad, kes teevad lastekaitsetöötajaga koostööd probleemi lahendamiseks. Nad otsivad ise selleks aktiivselt võimalusi ja on motiveeritud.
2. Vanemad, kes ei tee lastekaitsetöötajaga koostööd ja võtavad neid kui vaenlasi. Nad on tõrksad ja osutavad vastupanu lahenduste leidmiseks.
3. Vanemad, kes leiavad, et nemad pole tekkinud probleemis süüdi, aga soovivad selle ebameeldiva ülesande „kaelast ära saada.”

Lastekaitsetöötajad leiavad, et kõige rohkem töötavad nad vanematega, kes osutavad koostöö tegemisele vastupanu. Vanemad ei tunnista tihti, et nad on midagi valesti teinud. Lastekaitsetöötajad on enda töö praktikas puutunud vähe kokku vanematega, kes soovivad teha lastekaitsetöötajatega aktiivselt koostööd. Samas aga on lastekaitsetöötajatel kogemusi vanematega, kes alguses osutavad koostööle aktiivselt vastupanu, aga hiljem usalduse kasvades hakkavad probleemile lahendusi otsima.

Lastekaitsetöötajad väljendasid rääkides vanematest, kes ei soovi teha koostööd, pahameelt. Lastekaitsetöötajad tunnevad pettumust, kui nende koostöö soovile ei vastata samaga või ei väärtustata nende töö olulisust. Lastekaitsetöötajate kogemusel on neid hiljem ka tänatud, et nad pöörasid tähelepanu perekonnas esinevatele probleemidele ja nendega tegelesid, küll aga on seda ametnike töös väikene osakaal.

„...muidugi on seda harva, aga on ka mõned korrad, kus meid on siis lõpuks tänatud.”

Põhjuseks, miks lapsevanemad ei soovi teha koostööd, on lastekaitsetöötajate hinnangul vanemate enda isiklikud probleemid perekonnas, mis segavad keskendumist väärkohtlemise probleemiga tegelemiseks.

Strömpli, Selja ja Linno (2012:261) uuringutulemustes selgus sarnaselt, et lastekaitsetöötajad jaotasid kliendid „probleemi tunnistamise“ ja koostöö valmiduse järgi. Lastekaitsetöötajad peavad probleemi tunnistavaid ja sarnaselt minu uuringule koostöövalmidust ilmutavaid inimesi „headeks“. Autorid leiavad, et lastekaitsetöötajal on selgelt mõjuvõimsam pool, kes sõnastab probleemi, mida tuleb tunnistada ning kliendilt oodatakse pakutud sõnastuse ja seega identiteedi vastuvõtmist, demonstreerides seeläbi koostöövalmidust.

3.4 Lastekaitsetöötajad väärkohtlemise riskifaktoritest

Lastekaitsetöötajad iseloomustasid vanemaid, kes väärkohtlevad oma lapsi, kui inimesi, kes on tihti sõltuvuses meelemürkidest. Nad leidsid, et lähtuvalt alkoholiprobleemidest ei tegele lapsevanemad enam aktiivselt enda lastega ja jätavad nad hooletusse. Lastekaitsetöötajatel on kogemusi vanematega, kes alkoholihoobes jätavad rahuldamata lapse baasvajadused.

Lastekaitsetöötajad leidsid, et väärkohtlejast vanematele üks iseloomulik joon on üldine sotsiaalne toimetulematus. Sotsiaalset toimetulematust tõlgendasid lastekaitsetöötajad kui materiaalselt toimetulematust ja vaesust. Lastekaitsetöötajad väljendasid pahameelt selle üle, et inimesed, kes pole võimelised tulema toime iseenda eluga, soovivad sünnitada juurde uusi järglasi. Samas aga rõhutasid nad, et mitte kõik need inimesed, kes on vaesed, on ka väärkohtlejad.

Strömpli, Selja, jt. (2007) uuringust nimetati sarnaselt väärkohtlemise peamiseks riskifaktoriks töötust ja vaesust. Samas aga on ametnikud väitnud, et nende töös on ette tulnud ka materiaalselt kindlustatud ja töötavate täiskasvanute vägivallakogemusega perekondi. Seega leiavad autorid, et ei saa pidada töötust ega rahaliste ressursside vähesust väärkohtlemise riskiteguriks, vaid pigem täiendava stressi allikaks, mis võib viia peres konfliktide ja väärkohtlemiseni.

Analüüsid lastekaitsetöötajate tõlgendusi lapsevanemate iseloomujoonte, tuli ilmsiks sarnaselt eelnimetatud uurimusele, et mitte ühe iseloomujoone esinemine perekonnas lõpeb väärkohtlemisega, vaid lastekaitsetöötajate poolt iseloomustav omadus on lihtsalt üks riskifaktoreid, mille puhul on perekonnal oht sattuda väärkohtlejaks.

Lähtuvalt perestruktuurist nimetasid lastekaitsetöötajad üheks väärkohtlemise riskifaktoriks vanemat, kes kasvatab oma last üksinda või on eelmine suhe purunenud ja vanem elab koos uue elukaaslasega. Lastekaitsetöötajad leidsid, et tavaliselt on üksikvanemana väärkohtleja ema. Põhjuseks võib olla see, et üksinda last on lastekaitsetöötajate hinnangul üldiselt raskem kasvatada, kuna rahapuudus tekitab pingeid. Lastekaitsetöötajad leiavad, et tavaliselt jäävad lapsed kasvama emadega, mille tõttu on ka nende seas arvuliselt rohkem väärkohtlejaid.

„Kui nüüd väga ekstreemsest juhtumist rääkida, mida siin meenutada, siis on muidugi üks hästi raske juhtum siin viimasel ajal kui on tegemist imiku väärkohtlemisega. Kus siis lapsevanem, tegemist on jällegi väidetavalt emaga, ei saa 100 % väita, või kindel olla,

uurimine kestab alles, praegu siis väidetavalt ema siis kasutanud oma imikut, just selle tõttu, et laps nuttis, ema ei suutnud teda rahustada, on ema tekitanud lapsele vigastusi.... Aga mis nüüd sellesse väikelapse löömisesse puutub, siis ma veelkord ütlen, et selle juhtumi puhul on tegemist uurimisega ja ametlikult ei ole kinnitust saanud, ma võin oletada, et võis olla põhjuseks noore ema väsimus, oskamatus last maha rahustada ja kahjuks jõuetus, et miks ta nüüd nutab, miks ta järgi ei jää. See lapse nutt võis olla vallandavaks teguriks uurimisel. Et jätaks ometi järele. Ma pean midagi tegema et enam ei nutaks.“

Lastekaitsetöötaja väljendab juhtunud läbi kahetsuse ja kurbuse. Lastekaitsetöötaja pole kindel vanema süüdi olekus – ta ei soovi uskuda ema julmusesse. Ta tõlgendab toimunud teo põhjustajaks lapse poolt nuttu ja vanema poolt tema väsimust, oskamatus ja jõuetust. Lastekaitsetöötaja ei võta süüdistavat seisukohta vanema suhtes, pigem kaitsvat. Ta väljendab põhjuseid läbi paratamatuse. Üheks juhtunu riskifaktoriks nimetab lastekaitsetöötaja samuti ema vanust. Sellest võib tõlgendada kui lastekaitsetöötajate suuremat kokkupuudet nooremate väärkohtlejatest vanematega. Lastekaitsetöötaja väljendab jõuetuse läbielamist, korrates põhjusena oletatavaid ema mõtteid, mis väärkohtlemisele võisid eelneeda. Läbi selle annab lastekaitsetöötaja edasi olukorra lootusetust ja raskust. Lastekaitsetöötaja kaitseb ema, tahes panna mõistma ka teisi teo võimalikust põhjusest.

Juhtumeid, kus väärkohtlejaks on üksikud isad, on lastekaitsetöötajate praktikas üldiselt väga vähe. Lastekaitsetöötajad rõhutasid lähtuvalt perestruktuurist sagedasemaks väärkohtlejaks ka lapsevanema (tavaliselt ema) uut elukaaslast. Lastekaitsetöötajate praktikas on väärkohtlejast kasuisadele iseloomulik alkoholiprobleem, töötus.

Lisaks nimetasid lastekaitsetöötajad väärkohtlejast vanematele iseloomulikuks jooneks psüühikahäiret. Lapsevanemad ei kontrolli oma emotsioone, mille tõttu tekib väärkohtlemine. Põhjuseks, miks tekivad psüühikahäired, on lastekaitsetöötajad pidanud rasket majanduslikku olukorda, vaimsete pingete kasvamine.

Lastekaitsetöötajad leidsid, et lapse väärkohtlemist ei näe ainult mitte nemad kui ametnikud igapäevaelus, vaid näevad kõik inimesed, kes märkavad inimesi enda ümber. Lastekaitsetöötajad tõid näite vanematest, kes karjuvad enda laste peale tänavatel ja kaubanduskeskustes.

„...tegelikult seda näeb ju igapäevaselt kui sa käid kaubanduskeskustes või asjades, et kuidas emad on närvilised, noh tirivad neid lapsi, no nad ise on väsinud, lapsed on väsinud sellest päevatööst.“

Lastekaitsetöötajad kaitsevad emasid, tuues põhjuseks nende „närvilisuse“ ja kaitsevad samal ajal ka lapsi, tuues põhjuseks lapse „väsimuse.“ Lastekaitsetöötaja annab olukorda edasi kui lootusetu juhtumina, kus ema ja lapse muudest teguritest sõltuv käitumine on viinud väärkohtlemiseni.

3.5. Lastekaitsetöötajate kogemus lapsevanemate põhjendustega lapse väärkohtlemisele

Lapsevanemad põhjendavad oma väärkohtlemise olukorda lastekaitsetöötajate hinnangul erinevat moodi – enda õigustamisega, süü omaks võtmisega, süü kellelegi teisele kandmisega või probleemi eiramisega. Lastekaitsetöötajate reageering aga lastevanemate põhjenduste edastamisel on vastakad – lastekaitsetöötajad mõistavad lapsevanema tegu hukka ja hakkavad lapsevanemaid süüdistama, teisel momendil lastekaitsetöötajad mõistavad vanemaid ja leiavad hoopis omakorda õigustust lapsevanema õigustusele.

Lastekaitsetöötajad tõlgendasid lapsevanema põhjendusi kahe moodi: lapsevanemaid süüdistavalt ja põhjendustesse kahtlevalt suhtuvalt ning lapsevanemaid kaitsvalt ja õigustusi omakorda õigustades

1. Lapsevanemate põhjendused, mis pole „õiged“

Esimene grupp lapsevanemate põhjendusi väärkohtlemisele lastekaitsetöötajate kogemusel on olukorrad, kus lapsevanem proovib ennast õigustada läbi põhjenduste, aga tegelikult ei mõista olukorra tõsidust.

Lastekaitsetöötajatel on kogemusi lapsevanematega, kes ei vaevugi enda väärkohtlemise teole põhjendust leidma või ei leia, et see on tegu, mis vajaks selgitamist. Lapsevanemad võtavad oma tegu iseenesestmõistetavana ja ei näe selles midagi halba. Lastekaitsetöötajate hinnangul võib põhjus olla selles, et lapsevanemad on lapsepõlves samuti ise kasvanud väärkohtlemise tingimustes, mille tõttu ei oska lapsevanemad teistsugust kasvamise meetodit nähagi.

„...nad ei oska mingit põhjendust öelda, nad arvavad, et nii nagu nemad teevad, nii on õige ja kui neid on nii kasvatatud, siis nemad oskavad vaid nii ka oma lapsi kasvatada.“

Lastekaitsetöötajad suhtuvad sellisesse väärkohtlemise põhjendamisse negatiivselt. Lastekaitsetöötajate hinnangul peidavad lapsevanemad end selle taha, et neid on lapsepõlves kasvatatud samamoodi nagu kasvatavad nemad praegu ja nad ei oska muud moodi oma lapsi kasvatada. Lastekaitsetöötajad väljendavad süüdistust lapsevanemate oskamatusel ja vastustuse lapsepõlvele kandmisele.

Lisaks on lastekaitsetöötajatel kogemusi vanematega, kes hakkavad põhjendusi otsima enda lapsepõlve perekonnast. Lapsevanemad mõistavad, et minevik on mõjutajaks nende praegusele käitumisele ja otsivad minevikust kas õigustust või süüdlast. Süü kandjaks on siin lapsepõlv ja lapsepõlve perekond.

„...ega süüid ei nähta ikkagi niivõrd iseendas kui võrd kui pigem kõiges ümbritsevad, kaasavas, ikkagi nagu, mingi põhjus on olnud, mis neid on selleni viinud.“

Siin lastekaitsetöötajad mõistsid, kuidas vanemad proovivad lapsepõlve süüdistades asetada süü keskme endast väljapoole, samas aga lisasid, et lapsepõlve perekonnal on suur mõju inimese tulevikule. Lastekaitsetöötajad ei asetanud süüid sarnaselt vanematele väljapoole, vaid leidsid, et süüid peavad lapsevanemad nägema eelkõige iseendas ja praeguses olukorras.

„...üks näide mis mul meenub, lasteaiakasvataja pöördub meie teenistuse poole murega, et lapsel on pidevalt riided mustad, lapsevanem pole märkuste peale reageerinud, pole riideid puhtaks pesnud, pole pannud lapsele kaasa vahetuseks kaasa piisavalt riideid, kui laps need õueks mustaks ajab või püksi pissib ja laps on rühmas mustade riietega, mille tõttu läheb teiste lastega pahuksisse, ei taha mängida, kui lapsevanem seda ei muuda, ei hoolitse oma lapse eest, siis paratamatult tekitab oma lapsele ka lasteaias probleeme. Ja kui lapsevanemale sellest räägi, siis peab seda õigeks, et lapsed ju ajavadki riided mustaks ja mis siis kui need ongi mustad ja ma ju panin talle need vahetuseriided kaasa, miks ta neid kapist ei võta, ta keerab oma tegemata töö lapse peale, süüdistades last või siis hoopis süüdistab last või süüdistab pöördujat ehk kasvatajat ja aga ta ei näe oma tegemata tööd, et mis ta oleks pidanud tegema, oleks pidanud lapse riided järgi vaatama ja ette nägema ka neid võimalusi.“

Lapsevanem kannab sellise süüdistamise peale omakorda süü lapse, kes ei suuda riideid noores vanuses leida iseseisvalt. Lastekaitsetöötaja vastupidiselt asetab süü vanema peale ja väljendab pahameelt lapsevanema oskamatusel. Lastekaitsetöötaja süüdistab lapsevanemat selles, et laps ei vasta välistele nõuetele ja ei pane selga puhtaid riideid.

2. Lapsevanema põhjendused, mis on „õiged“

Teine grupp lapsevanema põhjendused väärkohtlemisele lastekaitsetöötajate kogemusel on olukorrad, kus lapsevanem samuti proovib ennast õigustada läbi põhjenduste ja lastekaitsetöötajate hinnangul on õigustused põhjendatud.

Lastekaitsetöötajate kogemusel muudavad lapsevanemad ennast jõuetuks ja nõrgaks. Üks sagedasemaid põhjendusi on lapsevanemate poolt see, et nad proovisid eelnevalt ära kõik teised kasvatusmeetodid ja rohkem ei aidanud enam mitte midagi muud.

„...vanemad väitsid, et nad on korduvalt ja korduvalt lapsega rääkind ja teda muud viisil karistanud, koduarestiga ja taskurahast ilma jätnud, aga see ei aitand ja tol hetkel, kui jälle toimus, et laps tegi midagi, seal oli tegemist varastamise, valetamisega, siukse keeruline, siis see ütleski, et lihtsalt lõi silme eest mustaks ja haaraski esimese ettejuhtuva kaika ja tõmbas lapsele mööda sääri.“

Lastekaitsetöötajad väljendasid lapsevanemate jõuetust ja nõrkust läbi mõistmise. Ametnikud mõistsid, miks lapsevanemad jõudsid sinnamaani ja ei väljendanud pahameelt nende vanemate suhtes, vaid pigem kaastunnet ja omapoolset õigustamist. Kohati tundus, et süü asetati teo õigustamiseks hoopis olukorra lootusetusele ja selle raskusele.

„...tegelikult lapsega oli käidud igal pool psühholoogia juures, tegemist oligi ka raskema, erivajadusega lastega. Vanemad väitsid, et nad ei osanud enam muud moodi, et nad olid kõik ära proovinud.“

3.6 Lastekaitsetöötajate süüdistuse ülekandmine ühiskonnale väärkohtlemise põhjendamiseks.

Analüüsid lastekaitsetöötajate tõlgendusi väärkohtlemise põhjuste kohta, tekkis arusaam, et lastekaitsetöötajad süüdistavad lisaks muudele faktoritele ka ühiskonda selles, et hetkel on väärkohtlemist nii palju. Lastekaitsetöötajad on ühiskonna kriitilised ja eriti perekonnamudelid esinenud muutuste tõttu. Iseloomustade praegust ühiskonda kasutasid lastekaitsetöötajad omadussõnu nagu „kiire elutempo“, „imelik ajastus“, „individualistlik“, „olelusvõitlus“, „üksteisest enam ei hoolita“, „pereelu närvilisus“. Lastekaitsetöötajad suhtuvad praegusesse ühiskonda, kui ajastusse, kus inimene peab seisma iseenda eest ja võitlema.

Lastekaitsetöötajad leidsid, et lapsevanematel esinevad puudulikud vanemlikud oskused on tekkinud ühiskonnas esinevate muutuste tõttu. Lastekaitsetöötajad ülistasid peremudelit, kus elasid koos mitme põlvkonna inimesed. Nad leidsid, et läbi sellise peremudeli kandusid oskused edasi noorematele põlvkondadele ja selle läbi omandati vanemlikud oskused. Lisaks viitasid lastekaitsetöötajad sellele, kuidas aastakümneid tagasi elasid perekondades rohkem lapsi võrreldes praeguse ajaga. Nad leiavad, et laste vähesus perekonnas on üks põhjus vanemate oskamatusetele, kuna lapsed ei pea hoidma enam endast nooremaid õdesid – vendasid ja noortel pole kusagil oskusi õppida.

„...80ndatel ja 70ndatel, reeglina oli perekondades a'la kaks kolm last, vanasti oli peredes kuipalju, ligi 10 last. Vanemad pidid hoidma juba oma nooremaid õdesid ja vendi. Kasvasid üles selle oskusega teise eest hoolitseda.“

Lastekaitsetöötajad väljendasid praeguse ajastu pettumust ja lausa viha. Lastekaitsetöötajad leiavad, et võrreldes varasema ajaga on inimesed individualistlikumad ja suhtlevad üksteisega reaalses elus vähem. See tekitab lastekaitsetöötajate sõnul olemusvõitlust. Lastekaitsetöötajad väljendasid olemusvõitlust kui üheks väärkohtlemise põhjuseks, igaüks peab seisma iseenda eest ja seda läbi võitluse.

Lastekaitsetöötajad leiavad, et kodudes on tekkinud olukorrad, kus viibitakse küll ühises eluruumis, aga emotsionaalselt ei ole inimesed enam seotud. Lastekaitsetöötajad väljendasid nostalgiat mineviku vastu, kus perekondades mängiti koos lauamänge ja kaarte. Toodi välja, kuidas infoühiskond on loonud inimestest individualistid, kes on tihti virtuaalmaailmas.

„Pere võib kõik kodus olla, aga see ei tähenda, et pere on koos.“

Lastekaitsetöötajad ei pea väärkohtlemise peamiseks põhjuseks mitte lapsevanemaid, kes väärkohtlevad oma lapsi vaid hoopis ühiskonda, mis teeb lapsevanemad sellisteks, et nad väärkohtlevad enda järglasi. Süü on asetatud ühiskonna ja ajastu peale.

„Ma võin mitmest põlvkonnast praegu rääkida, kes lapsi kasvatavad, et neil ongi jäänud need oskused järelikult puudulikuks ja nad noh ei ole näinud seda, mis on näinud inimese, kes on eelmisel sajandil sündinud.“

Lastekaitsetöötajad leiavad, lähtuvalt üleüldisest sotsiaalsest toimetulematust, on tänapäeval probleemseid perekondi rohkem, kui inimesed oskavad arvata. Lastekaitsetöötaja tõlgendas inimeste teadmisi väärkohtlemise problemaatikast algeliseks ja natukene pealiskaudseks.

„Toimetulematuid peresid on nii palju, nagu kui selle üle niimoodi vaadata ja mõelda, ei kujuta ette. Need, mis sa telekas näed, need Kodutunne ja need, ongi nagu ainukesed, tegelikult on neid aga väga palju.“

3.7 Lastekaitsetöötajate tõlgendus enda tööst laste väärkohtlemisega tegelemisel

Lastekaitsetöötajad määratlesid ennast väärkohtlemisega tegelemisel, kui inimesi, kes suunavad väärkohtlejad ja ohvrid edasi asutustesse, nemad on vahendajad. Lastekaitsetöötajad andsid intervjuus mõista, et nende käsitus väärkohtlemisest on küll oluline, aga pole ainukene võimalus väärkohtlemist tõlgendada, kuna peale nende tegeleb väärkohtlejatest vanemate ja ohvritega veel paljud teised spetsialistid.

„Meie siin ju, meie ametipositsioonil ei tegele teraapilise tööga, vaid me ikka suuname teraapia spetsialisti juurde. Sellemõttes ongi meie roll vahendaja või suunaja, mitte nüüd otsene abi.“

Lastekaitsetöötajad leidsid, et tavaliselt sekkuvad väärkohtlemise juhtumitesse omavalitsuse lastekaitse ja sotsiaalabiosakond juhul, kui probleemid on juba suured. Sellest võib tõlgendada, et väärkohtlemist on lastekaitsetöötajate enda arvamusel tegelikult palju rohkem, kui nemad seda näevad.

„Kui meie juba sekkume, ja kui sekkub juba see omavalitsuse lastekaitse ja sotsiaalbiosakond, et siis tähendab ikka seda, et need probleemid on suht suured.“

3.8 Lastekaitsetöötajate kogemused infoallikatest väärkohtlemise teatamisel.

Lastekaitsetöötajad leiavad, et väärkohtlemisest teatavad kõige rohkem asutused, mis puutuvad enda töös lastega kokku. Kõige rohkem tuleb väärkoheldud lastest teateid koolist ja lasteaiast. Lastekaitsetöötajatel on kogemusi olukordadega, kus personal on alguses proovinud probleemiga ise tegeleda, aga vanemate madala koostöövalmiduse esinemisel võetakse ühendust lastekaitsetöötajaga.

Lastekaitsetöötajal leiavad, et on olukordi, kus lastekaitsetöötajaga võtavad ühendust ka naabrid, aga neid olukordi on väga vähe. Lastekaitsetöötaja tõlgendusel võib põhjuseks olla see, et keegi ei taha inimestest sekkuda üldjuhul võõra perekonna muredesse. Lastekaitsetöötajad väljendavad pettumust, kui hiljem pärast väärkohtlemise juhtumist naabritega vesteldes tuleb välja, kuidas tegelikult olid nad kuulnud näiteks kahtlaseid hääli, aga ei andnud sellest teada. Lastekaitsetöötajad leiavad, et see on vastutuse ära lükkamine ja silma kinni pigistamine kohas, kus oleks tegelikult aeg reageerida. Lastekaitsetöötajad rõhutavad, et iga kodaniku kohus on teavitada väärkohtlemisjuhtumist. Neil on küll kogemusi juhtumitega, kus väärkohtlemise kahtlus on osutunud milleski muuks, kui perekonnas esinevaks vägivallaks, aga samas on nad ikkagi tänulikud teavitajatele, kuna iga väljakutse on oluline.

Lastekaitsetöötajatel on kogemusi kodukülastustest, kus ei ole tegemist väärkohtlemisega, mille peale oli kutsung, küll aga hoopis puudulike vanemlike oskustega (mis võib ka olla väärkohtlemine) , mis poleks ilma vale-kutsungita kunagi esile tulnud.

„Oli üks juhtum, kus naaber teavitas olukorrast tema arvates naaberkorteris toimub midagi väga õudset, seal pekstakse last, käivad sellised mütsu pidevalt, tegelikult tuli välja, et tegemist oli kiiguga, mis on pandud ukseavasse , ja see kiik ikka põrkab jälle ukse piitade vastu, ja sealt tulid kõvad koksud, mis tundusid naabrile millegi väga koledana. Selles peres seal oli, mulle meenub, kaks poissi, üks oli lasteaias, selline noh, ma ei mäletagi kolme

aasta ringis ja teine oli koolilaps. Ja ema rääkis, et kooliealine laps ongi selline, teeb lollusi, ronib mööda kardinat üles ronida, ei kuula sõna ja mõelda vaid, pissis vanema venna koolikotti, rikkus ta kooliriided ära. Siis ma ütlesin lapsevanemala, et teil on ikka kaks last, et te peate kaitsma ikka suuremat last, et teine laps on ohus, tema asjad on ohus ja te ei aita oma vanemat last. Kõik tähelepanu on selle väiksema venna.“

Lastekaitsetöötajad oskavad nendele probleemidele tähelepanu pöörata, tänu millele on nende kodukülastused alati olulised.

„Et vot noh sellistele asjadele tuleb teinekord ka tähelepanu juhtida ja võibolla sellest peremullist ja peremudelist ja pere ise ei pane seda enam tähele, aga kõrvaltvaataja on selline soovituslik sekkumine väga soovitatav.“

Lisaks eelnimetatud infoallikatele tuleb väärkohtlemisest teateid lastekaitsetöötajatele politseist, prokuratuurist, üleriigiliselt lapseabitelefoni ja haiglast. Lastekaitsetöötajad leidsid, et kui teated tulevad haiglast, peavad olema väärkohtlemise juhtumid juba küllaltki rängad.

„...tuleb ka ütlemine haiglast, aga siis peab olema mingisugune suurem ja traumeerivam asi.“

Haiglasse satub tavaliselt väärkoheldud last juhul, kui on teda väärkoheldud füüsiliselt ja ta vajab haiglaravi. Kuna lastekaitsetöötajad tõlgendasid füüsilist ja seksuaalset väärkohtlemist ränkadena, siis leitakse, et see on ka traumeerivam lapsele. Nad leiavad, et füüsiline väärkohtlemine on „suurem“. See peegeldab lastekaitsetöötajate kogemusi väärkohtlemise tagajärgede mõjudes lapsele.

3.9 Lastekaitsetöötajate kogemused väärkohtlemise tagajärgedest lapsele

Lastekaitsetöötajad käsitlesid väärkohtlemise tagajärgedest rääkides kõige enam hooletussejätmise tagajärgi lapsele. Lastekaitsetöötajate kogemused seoses väärkohtlemise tagajärgedega olenevad väärkoheldud lapse vanusest ja väärkohtlemise liigist.

Lastekaitsetöötajate tõlgendusel hooletussejätmise puhul tekivad lapsel probleemid suhete tasandil - kaaslastega suhtlemisel, tekivad probleemid empaatia tasandil, mitte tunnete mõistmine, sõprade valimine. Hooletussejätmise puhul, kui lapsel pole tagatud korralik söök ja korralikud riided, tekivad suhte probleemid, probleemid sõpradega, teda ei soovita mängu,

ta on tõrjutud. Kui laps on kooliealine, siis seal probleemid süvenevad. Koolis lapsed ei soovi kooli minna, tekivad õppimisraskused, koolitõrge. Lapse käitumine võib minna ennasthävitava käitumiseni, ta võib hakata tarbima sõltuvusaineid. Alternatiiviks on see, et otsitakse endataolisi, kes on samamoodi tõrjutud ja kellega on hea grupis olla – see aga võib omakorda viia õigusrikkumisteni välja.

Lastekaitsetöötajad käsitlesid põgusalt samuti füüsilise väärkohtlemise tagajärgi. Lastekaitsetöötajate tõlgendusel lapsed muutuvad ise agressiivsemaks, kui neid on füüsiliselt väärkoheldud. Samuti võib varases eas kogetud füüsiline väärkohtlemine edasi oma peremudelisse, suhetesse vastassoo partneriga. Lastekaitsetöötajad aga tõdevad, et ei nemand ega ka keegi teine ei pruugi osata hinnata seda, kui palju teeb väärkohtlemine kahju lapsele. Lapsed oskavad lastekaitsetöötajate kinnitusel väärkohtlemist ja sellest tekitatud kahju peita, eriti suuremad lapsed.

KOKKUVÕTTEV ARUTELU

Lapse väärkohtlemist defineerisid lastekaitsetöötajad lähtuvalt lapsest ja tema heaolust. Lastekaitsetöötajad keskendusid kõige rohkem väärkohtlemise määratlemisel lapse hooletussejätmisele perekonnas, mis on lastekaitsetöötajate töökogemusel enamlevinuid liike perekonnas. Lastekaitsetöötajad nimetasid lapse hooletussejätmise liikidena puudega lapse erivajaduste hooletussejätmine ja lapse hariduse hooletussejätmine.

Lastekaitsetöötajad väljendavad lapse väärkohtlemise tagajärgi vastakate emotsioonidega – kord väljendavad nad hooletussejätmist kui kergeima väärkohtlemise liigina, samas aga käsitlevad väärkohtlemise töökogemusest rääkides tagajärgedena kõige rohkem hooletussejätmisest põhjustatud kahjustusi. Hooletussejätmise tagajärgede ulatuse määratlemise keerulisuse põhjuseks võib olla riigis kehtestatud seadusandlus, milles on tähelepanu pööratud peamiselt vägivalla kaitsele, mida saab fikseerida ja millele on määratud reaalsed karistused. Samas aga on jäetud tähelepanuta hooletussejätmine ja vaimne väärkohtlemine. Lastekaitsetöötajad räägivad enda töökogemustele toetuvalt kõige rohkem lapse hooletussejätmisest, millele pole selgeid sanktsioone seaduse tasandil määratud. Lastekaitsetöötajad on dilemma ees – kas lähtuda seadusandlusest või lähtuda reaalsest kogemusest.

Lastekaitsetöötajad töid intervjuus välja kolm olukorda, mida nad tõlgendasid hooletussejätmise uute liikidena.

- a. Olukorrad, kus isad ei maksa enda laste emadele elatisraha.
- b. Olukorrad, kui vanem läheb tööle välisriiki ja jätab enda järglased kodumaale kasvama üksinda.
- c. Olukorrad, kus jäetakse väiksed lapsed hoida teiste väikeste laste kätte, kes ei ole võimelised vastutama

Lastekaitsetöötajad tõlgendasid eelnimetatud hooletussejätmise liike kui „uue ajastu“ vormidena. Lastekaitsetöötajate tõlgendustest võib järeldada, et vanemate välismaale töölemineku ja öösiti töölkäimise põhjuseks on raha, lapsevanemad soovivad paremaid materiaalseid võimalusi. Lapsevanemad pole leidnud muud moodust perekonna materiaalse olukorra lahendamiseks ja selle tõttu on pidanud tegema sellise otsuse, kus lastekaitsetöötajate

hinnangul lapsed jäävad kannatajateks. Lastekaitsetöötajad jäävad lapsevanemaid süüdistavale hoiakule, kuigi nad ei arutle võimaluste üle, kuidas oleks sellises olukorras nende arvates „parem käitumisviis“ või „õigem“.

Lastekaitsetöötajad iseloomustasid lapsevanemaid, kes väärkohtlevad enda lapsi, vastakate emotsioonidega. Lastekaitsetöötajad kirjeldused väärkohtlejast olid üks hetk kaasatundlikud ja mõistvad, teinekord aga oli kirjeldustes tunda pahameelt ja viha. See sõltus vastavalt kirjelduse all olevast teemast.

Lastekaitsetöötajad iseloomustasid vanemaid lähtuvalt koostöövalmidusest järgnevalt

- a. Koostööaldis vanemad
- b. Tõrksad vanemad
- c. Koostööaldis –tõrksad vanemad

Lastekaitsetöötajad tunnevad tihti enda töökogemusele toetuvalt, et nende tööd ei väärtustata piisavalt. Lastekaitsetöötajaid võetakse nende tõlgendusel tihti kui vaenlasi ja inimesi, kes tungivad võõrastesse probleemidesse. See võib tuleneda Eestis esineval lastekaitse süsteemist.

Käesoleva uurimuse tulemusel põhineb Eesti lastekaitse süsteem väärkohtlemise tagajärgedega tegelemise mudelil, milles peamiselt tegeletakse lapse kaitsmisega. Selline süsteem paneb lapsevanemaid tundma kui ohtlikke, mille tõttu peavad lapsevanemad lastekaitsetöötajaid vaenlasteks. Eesti süsteem on tagajärgedele rõhuv, mille tõttu lapsevanemad kardava – kui sekkub perekonda lastekaitsetöötaja, siis peab esinema probleeme. Pööratakse tähelepanu lastele ja tema kaitsele tema enda vanema eest. (Gilbert, Parton, Skivenes, 2011)

Lastekaitsetöötajad tõlgendasid väärkohtlemise riskifaktoritena sõltuvus meelemürkidest, sotsiaalne toimetulematus, üksikvanemaga või uue vanemaga perekond, psüühikahäire.

Lastekaitsetöötajate kogemus lastevanemate põhjendustega lapse väärkohtlemisele on erinev. Lastekaitsetöötajad tõlgendasid lapsevanemad põhjendusi kord mõistvalt ja nende põhjendusi toetavalt, teinekord aga tõlgendasid lastekaitsetöötajad lapsevanema põhjendusi kui õigustusi, millel pole alust.

Lastekaitsetöötajad leidsid, et nemad on väärkohtlemisega tegelemisel peamiselt vahendaja asutuse ning väärkohtleja või ohvri vahel. Peamised infoallikad, millest lastekaitsetöötaja saab informatsiooni, on kool, lasteaed, prokuratuur, infoabinumber, politsei, kohus, naabrid.

Lastekaitsetöötajad tõlgendavad lapse väärkohtlemise põhjusena peamiselt ühiskondlikku olukorda. Lastekaitsetöötajate hinnang ühiskonnas toimunud muutustele oli kriitiline. Lastekaitsetöötajad on pettunud perekonnamudeli arengust ja perekonna praktikas tänapäevases ühiskonnas.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Barnett, D., Manly, J.T., Cicchetti, D. (1995). Defining Child Maltreatment: The Interface between Policy and Research. *Child Abuse, Child Development, and Social Policy/* Cicchetti, D., Toth, S.L. (eds.); Ablex Publishing Corporation, New Jersey, 7-73
2. Corby, B. (2006). Child Abuse: Towards a Knowledge Base, third edition. – *OpenUniversity Press*
3. Council of Europe. (2011). Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise konventsioon. - *Istanbul*. [WWW]. http://www.enu.ee/lisa/451_Convention%20210%20Estonian.pdf
4. Crouch, M., McKenzie, H. (2006) The Logic of Small Samples in Qualitative Research.- *Social Science Information*. 45. 483-499[WWW]. <http://ssi.sagepub.com/content/45/4/483.full.pdf+html>
5. Dubowitz, H., Pitts, S.C., Black, M.M. (2004). Measurement of Three Major Subtypes of Child Neglect. – *Sage Publication*. 9, 344-356
6. Eesti Vabariigi lastekaitse seadus. (1992). – *Riigi Teataja*, I. [WWW]. <https://www.riigiteataja.ee/akt/121032011050>
7. English, D.J., Thompson, R., Graham, J.C., Briggs E.C. (2005). Toward a Definition of Neglect in Young Children. – *Sage Publication*. 10, 190-206.
8. Ezzy, D. (2002) Qualitative Analysis, Practise and innovation, Allen&Unwin. [WWW]. http://books.google.ee/books?id=zRztQYqm6lcC&printsec=frontcover&source=gs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
9. Flitcraft A.H., Hadley S.M. jt (1994). Diagnostic and Treatment Guidelines on Domestic Violence. - *American Medical Association*. [WWW]. <http://www.vdh.virginia.gov/ofhs/prevention/dsvp/projectradarva/documents/older/pdf/AMADiag&TreatGuide.pdf>
10. Gilbert, N., Parton N., Skivenes, M. (2011). Child Protection System: International Trends and Orientation. New York/Oxford: Oxford University Press.

11. Gubrium, J. F., Holstein, J.A. (Eds.) (2002) Handbook of interview research. Context & method. SAGE Publications.
12. Jonson-Reid, M., Drake, B., Zhou, P. (2013). Neglect Subtypes, Race, and Poverty: Individual, Family, and Service Characteristic. – *Sage Publication*, 18, 30-41.
13. Korp, E., Rääk, R. (2004). Lastekaitsetöö kohalikus omavalitsuses. Käsiraamat. – *Tallinn*. [WWW].
http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/lapsed/lastekaitse/Lastekaitsetoeoetaja_20kasiraamat.pdf
14. Lasteombusman. (2012). Lastekaitse korraldus Eestis. [WWW].
<http://lasteombudsman.ee/et/noor/lastekaitse-korraldus-eestis>
15. Linno, M. (2012). Eriala esitlemine lastekaitsetöötajate lugudes laste vastu suunatud vägivallast. *Narratiivne lähenemine sotsiaaltöuurimuses. Laste väärkohtlemise lood. (2012). Strömpl, J., Selg, M., Linno, M.*; Tartu Ülikooli Kirjastus, 120-165
16. Linno, M., Soo, K., Strömpl, J. (2011). Perevägivalla levikut soodustavad riskid ja perevägivalla ulatus praktikute hinnangutes. Uurimisaruanne. Tartu: Tartu Ülikool, Sotsiaalministeerium [WWW].
<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=55587/Perev%20v%20g%20ivalla+riskid+ja+ulatus+praktikute+hinnangutes.pdf>
17. National Research Council. (1993). Understanding child abuse and neglect. Washington, DC, - *National Academy of Sciences Press*. [WWW].
http://www.nap.edu/openbook.php?record_id=2117&page=R1
18. Scannapieco, M.; Connell-Carrick, K. (2005). Understanding Child Maltreatment. An Ecological and Developmental Perspective. – *Oxford University Press*.
19. Sebald, A.M. (2008). Child Abuse and Deafness: An Overview. – *Gallaudet University Press*, 153 (4), 376-383.
20. Selg, M. (2012). Sotsiaaltöö konteksti kujundavad diskursused. *Narratiivne lähenemine sotsiaaltöuurimuses. Laste väärkohtlemise lood. (2012). Strömpl, J., Selg, M., Linno, M.*; Tartu Ülikooli Kirjastus, 62-112
21. Soo, K., Ilves, K., Strömpl, J. (2009). Laste väärkohtlemise juhtumitest teavitamine ja võrgustikutöö. Lõppraport. Tartu.

22. Soo, K., Soo, I. (2002). Teismeliste väärkohtlemine Eestis: riskitegurid ja tagajärjed. Tartu
23. Soonets R. (1997). Lapse väärkohtlemise mõiste ja liigid. *Laste väärkohtlemine/* Kutsar D.; Tartu
24. Strömpl, J., Selg, M. (2002). Ülevaade Tartu linnas lastega, noortega ja reproduktiivses eas perekondadega tehtavast tööst. Spetsialistide nägemus. Tartu. [WWW]. <http://portaal.ell.ee/942#2>
25. Strömpl, J., Selg, M., Soo, K., Šahverdov-Žarkovski, B. (2007). Eesti teismeliste vägivaltatõlgendused. Tallinn: EV Sotsiaalministeerium.
26. Strömpl, J., Selg, M., Linno, M. (2012). Narratiivne lähenemine sotsiaaltöökirjanduses. Laste väärkohtlemise lood. – *Tartu Ülikooli kirjastus*.
27. Traat, U. (2007). Laste kehaline karistamine ja hälbivus. – *Õpetajate Leht*, 8, 7-11
28. World Health Organization. ElderAbuse. [WWW]. http://www.who.int/ageing/projects/elder_abuse/en/
29. World Health Organization. (2006). PreventingChildMaltreatment: a guidetotakingaction and generationevidence. [WWW]. http://whqlibdoc.who.int/publications/2006/9241594365_eng.pdf
30. WorldHealthOrganization. (1999). Report of theconsultation on childabuseprevention - Geneva.[WWW]. http://whqlibdoc.who.int/hq/1999/WHO_HSC_PVI_99.1.pdf
31. WorldHealthOrganization. (2002). Worldreport on violence and health: ChildAbuse and Neglectbyparents and other caregivers. Chapter 3. [WWW]. http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/cha_p3.pdf

LISA 1

1. Esimene küsimusena sooviksin teada, kuidas mõistate teie laste väärkohtlemist?

(Aru saate, mida arvate)

- 2.** Esimese küsimusena sooviksin teada, milline on kõige levinum laste väärkohtlemise liik või liigid (juhtumid) , millega olete oma töös kokku puutunud? Tooge mõni näide.
- 3.** Kuidas iseloomustaksite vanemaid, kellega olete oma töötanud? (koos töötate) Pean silmas just vanemaid, kes väärkohtlevad oma lapsi.
- 4.** Kellega Te rohkem töötate, kas vägivallatsejatest isade või emadega?
- 5.** Mis vahet on, kui vägivaldne on ema või kui vägivallatsejast vanem on isa?
- 6.** Kas on mingit kindlat väärkohtlemise liiki, mida kasutavad enim isad ja mida rohkem emad? (Kui ta ütleb jah, siis küsin, millist väärkohtlemist kasutavad rohkem isad, millist emad?)
- 7.** Mida on vanemad öelnud põhjusteks, miks nad oma lapsi väärkohtleva? (Mis on põhjused, mida on vanemad öelnud väärkohtlemise õigustamiseks?)
- 8.** Kas olete oma töös kokku puutunud vanematega, kes pole aru saanud, et on oma last väärkohelnud, kuigi on seda teinud? (Kas räägiksite sellest palun lähemalt?)
- 9.** Millised on väärkohtlemise tagajärjed lapsele?
- 10.** Millised on väärkohtlemise tagajärjed vanematele?
- 11.** Kuidas on jõudnud info Teieni, et last on väärkoheldud?
- 12.** Millised on Teie kogemused, kas laste väärkohtlemine on aastatega kasvanud või kahanenud? Millega seotud, mis on müjutanud?
- 13.** Kas laste väärkohtlemise liigid on aastatega muutunud?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Airika Põldkivi

(sünnikuupäev: 25.08.1991)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „ Lapse väärkohtlemine lastekaitsetöötajate tõlgenduses“, mille juhendaja on Judit Strömpl,
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, 03.06.2013. a